

IVAN RADMAN-LIVAJA
MILJENKA GALIĆ

Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19, HR – 10000 Zagreb
iradman@amz.hr
mgalic@amz.hr

LJUBICA PERINIĆ

HAZU – Odsjek za arheologiju
Ante Kovačića 5, HR – 10000 Zagreb
bube@hazu.hr

ISTRAŽIVANJE ARHEOLOŠKOG LOKALITETA BUZIN 2008. GODINE: PREGLEDNI OSVRT

UDK 904:666 (439.24:497.4) "7-9"
Izvorni znanstveni rad

Zaštitnim arheološkim istraživanjima na položaju Buzin obuhvaćena je površina od 4000 m². Ustanovljeno je postojanje 26 otpadnih jama te stambenih ili radioničkih objekata koji se nesumnjivo mogu datirati u ranosrednjovjekovno razdoblje. Svojom relativnom brojnošću i raznovrsnošću arheološki materijal s ovog lokaliteta omogućava pouzdanu kronološku determinaciju nalazišta, dodatno potkrijepljenu C14 datumima. Na temelju provedene analize pronađenog materijala može se ustvrditi da objekti uglavnom potječu iz vremena od kraja 7. do kraja 9. stoljeća, no manji dio nalaza, odnosno otpadnih jama, može se pripisati i ranijem razdoblju, odnosno kasnoj antici i vremenu seobe naroda (5. – 6. stoljeće).

Ključne riječi: Buzin, rani srednji vijek, Slaveni.

Key words: Buzin, Early Mediaeval Period, the Slavs.

Zaštitna arheološka istraživanja na položaju *Buzin* provedena su u razdoblju od 13. 10. do 22. 11. 2008. godine. Taj je arheološki lokalitet smješten na trasi (buduće) autoceste Zagreb – Sisak, dionica Zagreb – Velika Gorica, ispod jednog nadvožnjaka na stacionaži 1+744,00 – 1+865,00. Lokalitet je definiran tijekom rekognosciranja trase u proljeće 2007. godine, a tada pronađeni nalazi keramike upućivali su na antičko ili srednjovjekovno razdoblje. Treba napomenuti da je zbog njihove fragmentarnosti i izrazito loše očuvanosti bilo vrlo teško preciznije definirati točan kronološki okvir.¹

¹ Naručitelj zaštitnih arheoloških istraživanja položaja Buzin bilo je Ministarstvo kulture RH, a izvršitelj zaštit-

nih radova koji su uključivali arheološka istraživanja te konzervaciju pokretnih arheoloških nalaza bio je Arheo-

Lokalitet Buzin se inače nalazi u dosta urbaniziranom području, neposredno uz cestu Zagreb-Velika Gorica, na jednom polju zapadno od niza obiteljskih kuća, odnosno istočno od cestovnog odvojnaka koji vodi prema veleposlanstvu SAD-a (sl. 1) (sl. 2).

U geološkom smislu, situacija na terenu nije pretjerano složena, jer se geološke naslage sastoje isključivo od aluvijalnih nanosa.

Tijekom 35 radnih dana koliko su trajala istraživanja, zabilježeno je 115 stratigrafskih jedinica (SJ 1 – SJ 115), među kojima se mogu izdvojiti slojevi, ukopi i zapune. Prikupljeni su svi pronađeni predmeti² ali i brojni uzorci kostiju, ugljena i željezne troske.³ U obrazac posebnih nalaza upisano je 5 nalaza (PN 1 – PN 5) čiji je kontekst precizno zabilježen (X,Y,Z u pojedinom kvadrantu).⁴

Iz prikupljenih uzoraka napravljena je detaljna zoološka analiza kostiju (*vide infra* M. GRGURIĆ: *Analiza faune ranosrednjovjekovnog lokaliteta Buzin*), uzorci ugljena poslani su na C 14 analizu (Beta Analytic, Miami, Florida), a svi keramički i metalni predmeti restaurirani su i konzervirani u konzervatorsko-restauratorskoj radionici Arheološkog muzeja u Zagrebu.

U provedenim zaštitnim arheološkim istraživanjima sloj humusa SJ 001 skidao se strojno (korišten je bager širine žlice 200 cm). Debljina tog oranog sloja iznosila je u prosjeku 30-ak centimetara. Nakon sloja humusa u sterilnom sloju (zdravica – SJ 002, SJ 059 (pjeskoviti sloj) i SJ 060) nailazilo se na zapune arheoloških objekata, odnosno zapune jama.

U osnovi riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom. Sveukupno 26 jama, koje smo u početku definirali kao otpadne, sadržavalo je arheološki materijal. Naše mišljenje da je riječ o isključivo otpadnim jamama temeljilo se na činjenici da nismo nigdje naišli na tragove kolaca, točnije, rupe za nosive kolce koji su mogli držati nekakvu krovnu konstrukciju. Ipak, tražeći analogije i uspoređujući podatke s nalazima s drugih ranosrednjovjekovnih lokaliteta na ovom širem prostoru, morali smo redefinirati naš početni stav. Naime, iako smo i dalje pri mišljenju da je većina jama bila otpadnog karaktera, nije isključeno da su barem neke među njima mogle biti stambenog karaktera: to se izgleda prvenstveno odnosi na SJ 04 i SJ 110, ali u obzir možda dolaze i SJ 10, SJ 14, SJ 30, SJ 48, SJ 64, SJ 92, SJ 104 i SJ 112. Ipak, čak i ukoliko je bilo riječ o stambenim objektima, ostaje otvoreno pitanje izvođenja krovne konstrukcije.⁵

U nekim istraženim jamama (SJ 04 i SJ 104, odnosno zapune SJ 03 i SJ 103) pronađena je i nezanemariva količina troske, što po svemu sudeći ukazuje na određenu metaluršku aktivnost te se neke jame mogu smatrati i radioničkim, a ne nužno samo stambenim objektima.

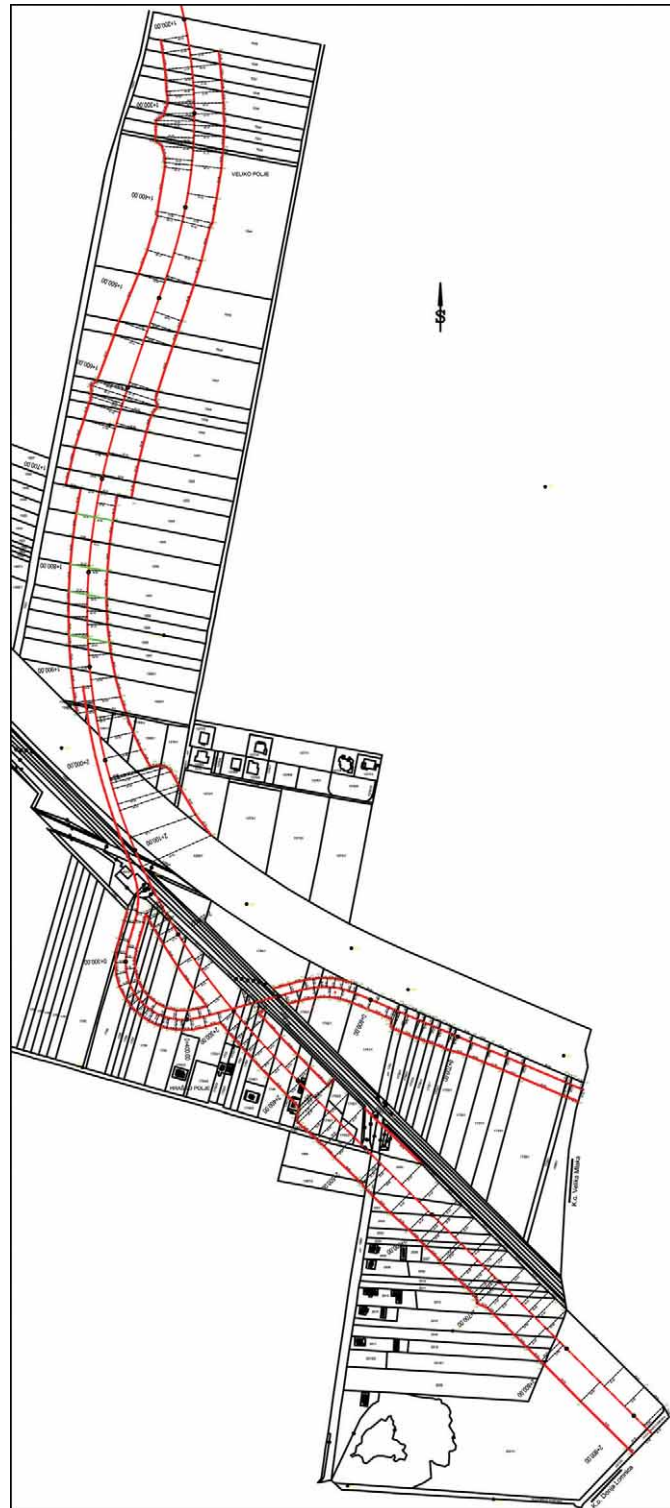
loški muzej u Zagrebu. Istraživanje se temelji na ugovoru kl. 612-08/05-03/0903, ur. br. 532-04-05/13-07-40, sklopljenom u Zagrebu 01.08.2007. između Ministarstva kulture i Arheološkog muzeja u Zagrebu. Arheološke radove je vodio Ivan Radman-Livaja, viši kustos Arheološkog muzeja u Zagrebu, a zamjenica voditelja istraživanja bila je dipl. arheologinja Miljenka Galić, dokumentaristica Arheološkog muzeja u Zagrebu. Istraživanja su financirale Hrvatske autoceste koje su investitor svih radova na trasi autoceste. U iskopavanjima su kao dio stručne ekipe također sudjelovali diplomirani arheolozi Tomislav Bilić i Ana Solter, kustos i dokumentaristica Arheološkog muzeja u Zagrebu, Maja Grgurić te studenti Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Marina Sečkar i Josip Zorić; cf. RADMAN-LIVAJA 2008: 250–252.

2 Ukupno je uvedeno 89 vrećica (N 1 – N 84), uglavnom s nalazima keramike i opeke.

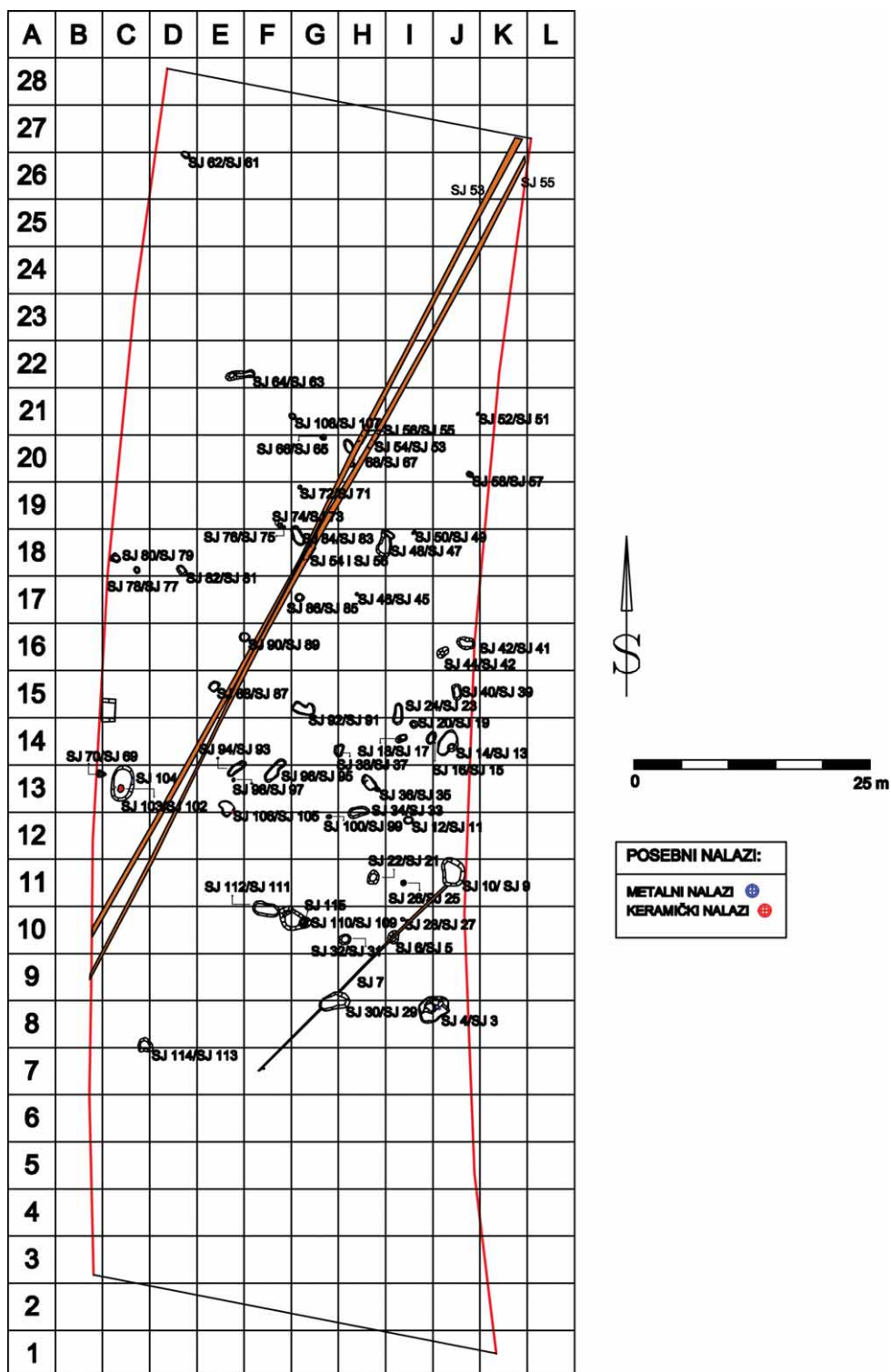
3 Ukupno 71 vrećica (U 1 – U71).

4 Kao dio dokumentacije, izrađeno je 38 listova crteža (38 tlocrta i profila) u mjerilu 1:20 te 1 plan, odnosno tlocrt iskopa. Tijekom iskopavanja napravljeno je i 325 fotografija digitalnim fotoaparatom. Teren je, naravno, snimljen s totalnom geodetskom stanicom. Koordinatna mreža postavljena je u smjeru sjever-jug i obilježena je arapskim brojkama na osi y i velikim te zatim malim tiskanim slovima na osi x, a dimenzije kvadranta su bile 5x5 m.

5 Za detaljniji prikaz eventualnih stambenih objekata u Buzinu *vide infra* M. SEČKAR; cf. ČREMOŠNIK 1970; GUŠTIN 2007; ŠALKOVSKY 2007; JANEŠ 2009.

Slika 1.

Slika 2.

Iako je nalazište obilovalo keramičkim nalazima i organskim otpadom (o čemu detaljno cf. M. SEČKAR i M. GRGURIĆ), točnije fragmentima posuda i životinjskim kostima, zabilježeno je vrlo malo artefakata druge prirode. Uz 4 metalna nalaza, pronađen je jedan fragmentirani keramički pršljen za tkalački stan (**T. 1/5**) te 3 koštana šila (cf. članak M. Grgurić u ovom broju VAMZ-a). Stratigrafski gledano, čavao (P.N. 3, **T. 1/1**) i jedan fragment noža (P.N. 5, **T. 1/2**) pronađeni su u zapuni jame SJ 103. Iz SJ 03 potječe jedna strijela (P.N. 1, **T. 1/3**) i fragment noža (P.N. 2, **T. 1/4**), dok je u SJ 105 pronađen fragmentirani pršljen (P.N. 4, **T. 1/5**). S obzirom na fakturu i boju, čini se mogućim da je potonji pršljen izrađen od ostataka rimske tegule ili opeke, što uostalom i nije neuobičajeno na ranosrednjovjekovnim lokalitetima (cf. BEKIĆ 2006: 215; PLETERSKI 2008: 176, 185, sl. 10.6, T. 18.17). Iako nisu pretjerano učestali, slični pršljeni, odnosno utezi na vretenima za pređenje, zabilježeni su i u ženskim grobovima na više starohrvatskih nekropola u Dalmaciji. S obzirom na jednostavan oblik koji se nije mijenjao kroz stoljeća ovakvi se pršljeni ne mogu sigurno datirati bez poznavanja arheološkog konteksta (BELOŠEVIĆ 1980: 122–123; BELOŠEVIĆ 2007: 294).

Dva željezna fragmenta (P. N. 2, 5) nesumnjivo su ostaci noževa. Iako ih je vrlo teško sa sigurnošću tipološki definirati, po svemu sudeći riječ je o manjim noževima za svakodnevnu uporabu kakvi se, uostalom, često nalaze u ranosrednjovjekovnim nekropolama i naseljima na ovom prostoru od 8. do 11. st. (cf. BELOŠEVIĆ 1980: 117–118; 2007: 285; DEMO 2009: 409–412)

Masivni čavao četverokutnog presjeka s velikom okruglom glavom (P. N. 3) nije tipološki specifičan, no izgledom ne odudara od dosad poznatih čavala s ranosrednjovjekovnih lokaliteta na našem prostoru (BELOŠEVIĆ 1980: 122).

Jedan je željezni predmet, nakon restauracije i konzervacije, prepoznat kao strijela s nasadom na tuljac (P.N. 1), koja bi se na prvi pogled mogla definirati kao strijela u obliku šiljka (BELOŠEVIĆ 1980: 105; 2007: 282), no ne možemo isključiti mogućnost da je u stvari jednostavno riječ o fragmentiranoj strijeli s vrhom tipa »lastina repa«, inače izrazito čestom tipu strijela na starohrvatskim lokalitetima u Dalmaciji ali i na širem slavenskom prostoru, gdje su luk i strijela ionako bili cijenjeno i naveliko rabljeno oružje (PRIBAKOVIĆ 1966: 46; BELOŠEVIĆ 1980: 104–105; 2007: 280–282; DEMO 2009: 424–436). Naime, nije nevjerovatno da je vrh jednostavno odlomljen.

Bitno je napomenuti da je na ovom lokalitetu pronađena i jedna manja peć (pronađena u jami SJ 110, označena je kao SJ 115, **sl. 3**), za koju se, s obzirom na ograničene dimenzije, može pretpostaviti da je služila za pripremu hrane (pečenje kruha?). Njena prisutnost ujedno je i snažan argument za određivanje jame SJ 110 kao stambenog objekta.⁶

Čini se dosta vjerojatnim da je u blizini postojalo i neko antičko naselje ili stambeni objekt (*villa rustica?*), jer su na površini i u 10 jama pronađeni i fragmenti antičke keramike te opeka i tegula.⁷ Nažalost, riječ je o vrlo malim ulomcima pomoću kojih je nemoguće tipološki odrediti vrstu posuda. Čini se, ipak, da pretežu fragmenti opeka i tegula. Važno je istaknuti da je u 8 jama (zapune SJ 05, 13, 35, 41, 83, 93, 105, 109) antički materijal pomiješan sa srednjovjekovnim keramičkim materijalom (koji je, uostalom, i daleko brojniji), dok je samo u zapunama SJ 81 i SJ 89 pronađen isključivo rimski keramički materijal. Točnije, u SJ 89 riječ je o malim fragmentima vjerojatno antičkog porijekla, dok je u SJ 81 pronađena samo jedna drška (**T. 1/6**).

Kao što je već napomenuto, srednjovjekovni arheološki materijal uvjerljivo je najzastupljeniji među nalazima. Srednjovjekovni materijal sadrži 26 jama (pomiješan, kao što je već spome-

6 Za donekle slične peći u srednjovjekovnim naseljima u sjevernoj Hrvatskoj (točnije, virovitičkom kraju) cf. SEKELJ IVANČAN – TKALČEC 2008: 113–114, 116.

7 O kontinuitetu života na antičkim lokalitetima u srednjem vijeku na prostoru sjeverne Hrvatske cf. SEKELJ IVANČAN 2001.

Slika 3.

nuto, s manjom količinom rimskih keramičkih fragmenata u 8 jama). U zapuni SJ 109 iznad peći (SJ 115) također je pronađena srednjovjekovna keramika.

U većini jama keramički materijal pronađen je zajedno s osteološkim nalazima. Riječ je isključivo o animalnim ostacima. Opsežnu analizu tog materijala napisala je kolegica M. Grgurić (*vide infra*) te je za potrebe ovog pregleda dovoljno napomenuti da nema sumnje da je riječ o ostacima životinja čijim mesom su se prehranjivali stanovnici ovog naselja, tim više što su brojne kosti nagorene, a jedna pokazuje nedvojbene tragove pečenja. U osnovi riječ je o organskim otpacima zakopavanima iz higijenskih razloga. Većina kostiju može se pouzdano identificirati, odnosno pripisati određenim životinjskim vrstama. Najbrojnije su kosti goveda i svinja, no dobro su zastupljene i kosti konja i jelena. Kostii peradi malobrojne su, no sačuvani ostaci upućuju na piletinu. Možemo pretpostaviti da je perad bila zastupljenija u prehrani stanovnika Buzina nego što bi to dala naslutiti količina nalaza, no takve krhke kosti slabo su se očuvale u buzinskom tlu.

Po rezultatima analize kolegice M. Sečkar, srednjovjekovni keramički materijal može se datirati od 7. do 9. st., no nije isključeno da pojedini fragmenti pripadaju i nešto kasnijem razdoblju, odnosno samom početku 10. st. (*vide infra*).

Nalazi, odnosno otpadne jame i možebitni stambeni (ili radionički) objekti koncentrirani su u istočnom dijelu istraženog prostora, a najveća gustoća evidentirana je između stacionaža 1+744,00 i 1+820,00 uz istočni rub trase buduće autoceste.

Osim arheoloških tragova, na lokalitetu su pronađeni i tragovi recentnih ljudskih aktivnosti, odnosno suvremene infrastrukture. Tako preko lokaliteta prelazi telefonski kabel, a jasno su vidljiva i dva paralelna plitka kanala koja sijeku istraženii prostor i u kojima nije pronađen nikakav arheološki materijal. Po izjavama domaćih stanovnika, riječ je o kanalima iskopanima za potrebe vojne vježbe, odnosno za ukopavanje žica poljskog telefona.

Relativno velika količina ugljena pronađena tijekom istraživanja omogućila nam je slanje većeg broja uzoraka za C14 analize,⁸ a dobiveni rezultati potkrijepili su tipološku analizu keramike kolegice Sečkar (**Tablica 1**). S izuzetkom 4 jame, koje pokazuju nešto ranije datume (okvirno 5. i 6. st., odnosno druga polovica 6. i prva polovica 7. st.), većina dobivenih datuma okvirno se kreće od 660. do 890. godine. Iako je s ovakvim tipom analize nemoguće dobiti iznimno precizne datume za srednjovjekovno razdoblje, jer kalibrirani datumi u načelu pokrivaju raspon od otprilike 200 godina, njihova vrijednost nije zanemariva te predstavlja solidan argument za kronološko određivanje, makar i okvirno, ovog lokaliteta.

Zaštitnim arheološkim istraživanjima na položaju Buzin obuhvaćena je relativno mala površina (4000 m²) na kojoj je ustanovljeno postojanje većeg broja otpadnih jama, ali i nekoliko većih jama, koje bi se mogle interpretirati kao ostaci stambenih ili radioničkih objekata (u jednoj od njih su pronađeni i ostaci manje peći). Na temelju ovih istraživanja možemo govoriti o postojanju jednog ili možda više naselja iz srednjovjekovnog razdoblja ukoliko odbacimo mogućnost višestoljetnog kontinuiteta naseljavanja na istom prostoru. Osobno nam se čini vjerojatnija pretpostavka o

Lab. broj	Uzorak i kontekst nalaza	δ 13 C	Datum BP	Kalibrirani datum
Beta 269688	Ugljen, U-14, SJ 03 (jama SJ 04)	-25,1	1290 – 1080	Cal AD 660 – 870
Beta 269689	Ugljen, U-21, SJ 09 (jama SJ 10)	-25,1	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269690	Ugljen, U-25, SJ 13 (jama SJ 14)	-25,2	1280 – 1070	Cal AD 660 – 880
Beta 269691	Ugljen, U-12, SJ 21 (jama SJ 22)	-23,4	1290 – 1080	Cal AD 660 – 870
Beta 269692	Ugljen, U-08, SJ 31 (jama SJ 32)	-25,1	1290 – 1160	Cal AD 660 – 780
Beta 269693	Ugljen, U-27, SJ 35 (jama SJ 36)	-26,3	1400 – 1290	Cal AD 550 – 660
Beta 269694	Ugljen, U-35, SJ 63 (jama SJ 64)	-24,7	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269695	Ugljen, U-38, SJ 83 (jama SJ 84)	-23,6	1400 – 1290	Cal AD 550 – 660
Beta 269696	Ugljen, U-42, SJ 89 (jama SJ 90)	-27,2	1420 – 1300	Cal AD 540 – 650
Beta 269697	Ugljen, U-46, SJ 103 (jama SJ 104)	-25,4	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269698	Ugljen, U-59, SJ 103 (jama SJ 104)	-25,1	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269699	Ugljen, U-54, SJ 105 (jama SJ 106)	-25,4	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269700	Ugljen, U-60, SJ 109 (jama SJ 110)	-27,9	1270 – 1060	Cal AD 680 – 890
Beta 269701	Ugljen, U-67, SJ 109 (jama SJ 110)	-24,1	1260 – 1050	Cal AD 690 – 900
Beta 269702	Ugljen, U-69, SJ 111 (jama SJ 112)	-24,6	1300 – 1170	Cal AD 650 – 780
Beta 269703	Ugljen, U-31, SJ 19 (jama SJ 20)	-27,4	1530 – 1350	Cal AD 420 – 600

Tablica 1. Absolutni datumi pojedinih uzoraka ugljena s arheološkog lokaliteta Buzin

⁸ Sve su analize provedene u laboratoriju Beta Analytic Inc., Miami, Florida, SAD.

kontinuiranom obitavanju jedne slavenske zajednice na tom mjestu. Iako pronađeni arheološki materijal nije spektakularan, svojom relativnom brojnošću i raznovrsnošću omogućava pouzdanu kulturološku i kronološku determinaciju nalazišta, dodatno potkrijepljenu sa 16 C14 analiza. Nema stoga sumnje da se lokalitet Buzin može okvirno datirati u 8. i 9. st., s mogućnošću i nešto šireg kronološkog okvira, odnosno dosta vjerojatnom mogućnosti da je naselje postojalo već i u 7. st. te da je možda postojalo i tijekom prvih desetljeća 10. st. Par datiranih uzoraka ugljena kao i nerijetki amorfnu ulomci rimskih opeka i tegula, a vjerojatno i posuđa, ukazuju na mogućnost da se na tom mjestu ili barem u blizini odvijao život i tijekom kasnoantičkog razdoblja te vremena seobe naroda, odnosno prije dolaska Slavena.

S obzirom na to da nisu nađeni tragovi većeg broja stambenih objekata, možemo pretpostaviti da je arheološkim istraživanjima zahvaćena samo periferija naselja, odnosno prostor gdje su stanovnici odlagali i zakopavali otpad, no neke bi jame ipak ukazivale na mogućnost da je istraživanjima zahvaćen i dio samog naselja. S obzirom na stupanj istraženosti nemoguće je sa sigurnošću ustvrditi gdje se moglo nalaziti središte tog naselja, odnosno gdje je bila najveća koncentracija stambenih objekata. Po svemu sudeći, to je moralo biti veoma blizu istraženog prostora jer nema razloga pretpostavljati da su stanovnici naselja otpadne jame kopali daleko od svojih kuća. S obzirom na to da je prostor oko lokaliteta već duže vremena urbaniziran te presječen većim i manjim prometnicama, nije isključeno da su tragovi stambenih objekata devastirani gradnjom suvremene infrastrukture proteklih desetljeća, no o tome ne postoji nikakav pisani spomen. Ipak, s obzirom na to da domaće stanovništvo ne spominje nikakve arheološke nalaze na tom prostoru, nije isključeno da bi se u budućnosti moglo naići na sačuvane ostatke srednjovjekovnog naselja u neposrednoj blizini istraženog arheološkog lokaliteta.

Razumljivo je da ovaj lokalitet ne možemo promatrati izdvojeno iz šireg konteksta, jer je svakako potrebno obratiti pažnju na već poznata ranosrednjovjekovna nalazišta na širem području oko Buzina kako bismo ga barem donekle pokušali smjestiti u jasniji povijesni kontekst.

Ne možemo se ne složiti s kolegom V. Sokolom, koji je prije petnaestak godina ustvrdio da »prostor na kojem se danas nalazi grad Zagreb sasvim je nedovoljno istražen, osobito u analiziranom dobu« (tj. ranosrednjovjekovnom razdoblju) (SOKOL 1994: 51). Srećom ta se slika postupno mijenja, prvenstveno zahvaljujući zaštitnim arheološkim istraživanjima zadnjih nekoliko godina. Bilo bi naravno pretenciozno i nerealno misliti da će istraživanje Buzina radikalno promijeniti naše spoznaje o ranosrednjovjekovnom razdoblju na širem zagrebačkom području, no vjerojatno nije pretjerano smiono ustvrditi da ovo istraživanje ipak doprinosi širenju našeg znanja o naseljenosti ovog prostora u prvim stoljećima nakon dolaska Slavena. Nema, naime, nikakve dvojbe da je riječ o arheološkom lokalitetu nasebinskog karaktera, po čemu se zasad ističe među arheološkim nalazištima datiranim od 7. do 9. st. na prostoru između Zagreba i Velike Gorice.⁹ Na širem zagrebačkom području poznato je nekoliko ranosrednjovjekovnih lokaliteta na kojima je utvrđena nazočnost Avara i Slavena, no mahom je riječ o slučajnim nalazima ili grobovima. Da su Slaveni bili na ovom prostoru već u ranom 7. st. pokazuje nalaz male lučne fibule iz uništenog groba u Stenjevcu. Ostaci drveta iz bedema ranosrednjovjekovne utvrde na zagrebačkom Gornjem gradu (točnije na istočnom dijelu prema današnjoj Radićevoj i Tkalčićevoj ulici) se metodom C14 datiraju u kraj 7. st (u nedo-

⁹ Naravno, uz naselje nedavno otkriveno na Opatovini, cf. DEMO 2007: 23-31; Treba ujedno naglasiti da se Buzin vjerojatno barem donekle kronološki poklapa s ranijom fazom naselja u nedalekoj Šepkovići, koje se, sudeći po preliminarnoj objavi istraživanja, može datirati u vrijeme od 9. do 13. st. U nedostatku detaljnijih informacija, zasad je teško uspoređivati ova dva lokaliteta, no nije isklju-

čeno se da se Šepkovčica počela razvijati otprilike u vremenu kad se naselje u Buzinu postupno gasilo. Nesumnjivo će biti vrlo zanimljivo napraviti usporednu analizu ova dva lokaliteta, ponajprije kako bi se pokušalo ustanoviti moguće kronološko preklapanje života u ova dva naselja; BUGAR 2008: 179-180; 2008bis: 272.

statku objave tog istraživanja nema detaljnijih informacija o tom lokalitetu, pa tako ni podataka o mogućoj etničkoj pripadnosti stanovnika tog utvrđenja, no s obzirom na dataciju, možemo pretpostaviti da bi bilo riječ o Avarima i/ili Slavenima). Ukoliko je ovaj podatak vjerodostojan, kronološki bi donekle bila bliska posuda nađena u Petrovini pored Velike Gorice prilikom regulacije jednog potoka, koja tipološki odgovara posudama s avaro-slavenskih nekropola kasnog 7. i 8. st. u Karpatškoj kotlini. U zagrebačkoj četvrti Kruge pronađena su 1911. g. 4 groba (dva s prilozima, od toga jedan konjanički), koji se mogu datirati u sam kraj 8. st. U Velikoj Gorici je koju godinu ranije, točnije 1908. g., otkriveno 5 ranosrednjovjekovnih skeletnih ukopa (vrlo je vjerojatno da je grobova bilo i više, ali su uništeni prije dolaska arheologa). Nedvojbeno je riječ o slavenskim grobovima koji se mogu datirati oko 800. godine. Kronološki i geografski gledano najbliža bi analogija tim grobovima bila također uništena nekropola iz Novog Čiča pored Velike Gorice. Jedan ratnički grob pronađen 1940. godine kod Susedgrada po nalazima se može datirati u rano 9. st.

Brončani slavenski nakit nađen u najužem središtu Zagreba, na Kaptolskom trgu, možda također potječe iz razorenih grobova. Taj je materijal svojevremeno datiran u kasno 10. i 11. st., no novije znanstvene spoznaje su dataciju jedne naušnice pomakle na drugu polovinu 8. st., dok se ostale karičice datiraju u prijelaz 8. u 9. st., odnosno u vrijeme od prve do druge trećine 9. i u drugu polovinu 10. st. Očito je, stoga, da su neki od vlasnika ovog nakita bili suvremenici žitelja Buzina. Nedavna zaštitna istraživanja koja je vodio dr. sc. Ž. Demo u neposrednoj blizini, na Opatovini, potvrdila su postojanje slavenskog naselja na kaptolskom brežuljku vjerojatno barem od kraja 8. st., a zasigurno tijekom 9. i 10. st. te sve do 13. st. kada je na tom mjestu sagrađen samostan.

Velika nekropola u Stenjevcu se izgleda počela koristiti od kasnog 10. st. te se čini da je riječ o nešto kasnijim nalazima od buzinskog arheološkog materijala, pa bismo s tim nalazištem i završili nabranje ranosrednjovjekovnih lokaliteta na zagrebačkom području koji nam mogu poslužiti za stvaranje slike o naseljenosti u razdoblju postojanja buzinskog lokaliteta.¹⁰

Iz sveg navedenog možemo zaključiti da je šire zagrebačko područje bilo razmjerno naseljeno u tom razdoblju, no ostaje otvoreno pitanje broja i lokacije naselja. Već je spomenuta utvrda na Gornjem gradu, no o njoj iz stručne literature osim pokojeg uzgrednog spomena ne znamo *de facto* ništa, a o njenom trajanju možemo ionako samo nagađati. Naselje na Kaptolskom brijegu potvrđeno je recentnim i kvalitetno provedenim arheološkim iskopavanjima, no zbog ograničenog opsega zaštitnog istraživanja teško je reći nešto više o veličini tog naselja, iako pretpostavka, da nije bilo riječ o zanemarivom seocetu, zvuči vjerodostojno. U svakom slučaju, nema dvojbe o njegovoj dugotrajnosti. O eventualnoj povezanosti možebitne utvrde (ili naselja) na Gornjem gradu i kaptolskog naselja u ranom srednjem vijeku zasad nemamo raspoloživih podataka.

Gotovo sva ostala registrirana nalazišta su nekropole, odnosno ono što je ostalo od njih, no nema sumnje da je svaka nekropola bila vezana uz barem jedno naselje. Nije isključeno da su prema nekropoli u Krugama mogli gravitirati stanovnici Kaptola (ta dva nalazišta dijele manje od dva kilometra zračne linije, no moguće je da su se stanovnici tadašnjeg kaptolskog naselja sahranjivali još i bliže), a možemo pretpostaviti i postojanje barem jednog, ako ne i dva naselja između Stenjevcu i Podsuseda. U slučaju Buzina zbog ograničenog opsega istraživanja također ne raspoložimo spoznajama o veličini naselja, a pitanje je možemo li ga dovoditi u neku bližu vezu s istovremenim nekropolama u Velikoj Gorici i Novom Čiču. Udaljenost, istina, nije jako velika, no ne možemo tvrditi da su se žitelji Buzina sahranjivali kojih 5, odnosno 8 km od mjesta stanovanja. Možda bi bilo ra-

¹⁰ HOFFILLER 1909: 127-134; KLEMENC 1938: 76-82, 99-101; VINSKI 1960: 50-55, 57-58; SIMONI 1981: 156-165; SIMONI 1994: 153-159; SOKOL 1994: 48-51; GOLDSTEIN 1995: 287-289; SIMONI 2004; SOKOL 2006: 174; DEMO 2007: 23-31, 47.

zumnije pretpostaviti da su nekropole u Velikoj Gorici i Novom Čiču služile stanovnicima nekih bližih, a nama danas nepoznatih naselja. Veličinu buzinskog naselja, kao i broj stanovnika, nije moguće sa sigurnošću odrediti, no vjerojatno nećemo previše pogriješiti ako procijenimo da je u najmanju ruku riječ o obitavalištu jedne rodovske zajednice koja je u svakom trenutku mogla brojati nekoliko desetaka članova. Naravno, samo bi eventualna daljnja istraživanja ovu tvrdnju mogla potvrditi ili opovrgnuti te dokazati da je ipak riječ o nešto većem naselju.

Usprkos relativno malom opsegu istraživanja, buzinsko naselje pruža nam zanimljive podatke o svakodnevnom uporabnom keramičkom posuđu (*vide infra* analizu M. Sečkar), kao i o prehrambenim navikama te populacije, barem kad je meso u pitanju (*vide infra* članak M. Grgurić), pa i neke, istina nejasne, naznake o načinu gradnje stambenih ili radioničkih objekata. Kao što je već rečeno, možemo samo nagađati o veličini naselja i broju stanovnika, no bitan je podatak da je naselje bilo duga vijeka, što nam potvrđuju kako dobiveni datumi tako i tipološka analiza keramike. Na tom su mjestu ljudi obitali kojih 200 – 250 godina, a možda i koje desetljeće više. Čini se poprilično sigurnim da je mjesto bilo naseljeno kroz cijelo 8. i 9. st., a sam početak naseljavanja se vrlo vjerojatno može smjestiti u 7. st. Na istraženom prostoru nema tragova koji bi ukazivali da se život nastavio nakon prvih desetljeća 10. st., pa stoga možemo pretpostaviti da se naselje gasi početkom 10. st. O razlozima je teško išta reći, mada je zanimljivo da se gašenje vremenski otprilike poklapa s početkom razvoja naselja u relativno nedalekoj Šepkovčici.

Zaštitna arheološka istraživanja, usprkos nedvojbeno boljem financiranju, uvijek pate od zadanih ograničenja. Ne može se izaći iz propisanih okvira, čak ni kad postoji jasna svijest da bi se proširenjem istraživanja moglo doći do još zanimljivijih otkrića. Buzinski je lokalitet dobar primjer za takvu situaciju. Nitko među nama, naime, ne sumnja da se lokalitet rasprostire izvan trase buduće autoceste, no kao i uvijek u zaštitnoj arheologiji, postoji – inače sasvim razumljiva i opravdana – ugovorna obveza o istraživanju zadanog prostora. Nama preostaje nada da će kolege srednjovjekovci jednom prilikom moći istražiti i područje oko autoceste kako bi pokušali točnije definirati veličinu tog slavenskog ranosrednjovjekovnog naselja, a možda čak i locirali nekropolu gdje su se sahranjivali njegovi žitelji. Vjerujemo da bi takvo istraživanje moglo biti perspektivno i korisno za hrvatsku ranosrednjovjekovnu arheologiju, jer bi nova iskopavanja vjerojatno mogla pružiti odgovore na pitanja koja su nama, kao prvim istraživačima, ostala bez jasnog odgovora.

BIBLIOGRAFIJA

- BEKIĆ, L. 2006 – *Zaštitna arheologija u okolini Varaždina, Arheološka istraživanja na autocesti Zagreb-Goričan. Rescue archaeology in the Varaždin Environs: archeological research on the Zagreb Goričan highway and its access roads.* Zagreb, 2006.
- BELOŠEVIĆ, J. 1980 – *Materijalna kultura Hrvata od 7.–9. Stoljeća. Die materielle Kultur der Kroaten vom 7. bis zum 9. Jh.* Zagreb, 1980.
- BELOŠEVIĆ, J. 2007 – *Starohrvatsko groblje na Ždrijacu u Ninu. The early Croatian cemetery at Ždrijac in Nin.* Zadar, 2007.
- BUGAR, A. 2008 – *Naselje ranog srednjeg vijeka Velika Gorica – Šepkovčica (Frühmittelalterliche Siedlung Velika Gorica – Šepkovčica).* U: M. GUŠTIN (ed.). *Srednji Vek. Arheološke raziskave med jadranskim morjem in Panonsko nižino.* Ljubljana, 2008: 179–193.
- BUGAR A. 2008bis – *Šepkovčica. HAG, 5/2008: 269–272, br. 114.*
- ČREMOŠNIK, I. 1970 – *Istraživanja u Mušićima i Žabljaku i prvi nalaz najstarijih slavenskih naselja kod nas. Summary: Excavations in Mušići and Žabljak: first find of the earliest Slavic settlements in our country. GZM, 25/1970: 45–111.*

- DEMO, Ž. 2007 – *Opatovina, Tragovi povijesti izgubljene u sadašnjosti. Rezultati arheoloških iskapanja pred crkvom svetog Franje u Zagrebu 2002. Godine. Opatovina, Traces of the past lost in the present.* Zagreb, 2007.
- DEMO Ž. 2009 – Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture Vukovar – Lijeva Bara (X – XI stoljeće) (An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture — Vukovar-Lijeva Bara, 10–11 Century). *Musei Archaeologici Zagrabienis Catalogi et Monographiae* (Zagreb), 6, 2009.
- GOLDSTEIN, I. 1995 – *Hrvatski rani srednji vijek. [Croatian Early Middle Ages].* Zagreb, 1995.
- GUŠTIN M. 2007 – Rani srednji vijek od alpskih obronaka do Panonije. The Early Middle Ages from the Alpine Slopes to Pannonia. *Prilozi*, 24/2007: 289–300.
- HOFFILLER V. 1909 – Staro groblje u Velikoj Gorici. [Old cemetery in Velika Gorica]. *VHAD*, n.s. 10/1909: 120–134.
- JANEŠ, A. 2009 – Srednji vijek. Medieval period. U: (ur. L. ČATAJ). *Josipovac Punitovački – Veliko Polje I, Zaštitna arheološka istraživanja na trasi autoceste A5.* Zagreb, 2009: 233–246.
- KLEMENC J. 1938 – *Archäologische Karte von Jugoslavien: Blatt Zagreb.* Beograd, 1938.
- PLETERSKI A. 2008 – Zgodnjesrednjevješka naselbina na blejski pristavi, Najdbe (Frühmittelalterliche Siedlung Pristava in Bled, Funde. *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae* (Ljubljana) 14/2008.
- PRIBAKOVIĆ D. 1966 – Prilog hronologiji naoružanja Slovena u VI i VII veku. Resumé: Contribution au problème de la chronologie de l'armement des Slaves au VIe et VIIe siècles. *VVM*, 11–12/1966: 24–68.
- RADMAN-LIVAJA, I. 2008 – Buzin. *HAG*, 5/2008, 250–252, br. 105.
- SEKELJ IVANČAN, T. 2001 – Neki arheološki primjeri zaposjedanja ruševina antičkih urbanih cjelina u Sjevernoj Hrvatskoj tijekom srednjeg vijeka. Zusammenfassung: Manche archäologische Beispiele für die Besiedlung der Ruinen antiker Stadtanlagen in Nordkroatien im Mittelalter. *Prilozi*, 18/2001: 189–212.
- SEKELJ IVANČAN, T. – T. TKALČEC 2008 – Medieval settlements in the Virovitica region of the Drava River Basin in the period from the 7th to the 11th centuries. U: M. GUŠTIN (ed.). *Srednji Vek, Arheološke raziskave med jadranskim morjem in Panonsko nižino.* Ljubljana, 2008: 113–128.
- K. SIMONI
- 1981: Zagreb i okolica u ranom srednjem vijeku. Zusammenfassung: Zagreb und Umgebung in Frühmittelalter. *IzdHAD*, 6, 1981: 155–168.
 - 1994. Kataloške jedinice 406.–430. [catalogue entries 406.–430]. U: A. RENDIĆ-MIOČEVIĆ (ur.). *Zagreb prije Zagreba, katalog izložbe. Exhibition catalogue.* Zagreb, 1994: 153–159.
 - 2004. *Starohrvatsko groblje. Stenjevec, Early Croatian Cemetery.* Zagreb, 2004.
- SOKOL V. 1994 – Kasnoantičko i srednjovjekovno razdoblje. [Late Roman and Medieval Period]. U: A. RENDIĆ-MIOČEVIĆ (ur.). *Zagreb prije Zagreba, katalog izložbe (exhibition catalogue).* Zagreb, 1994: 46–53.
- SOKOL V. 2006 – *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save. ŠThe medieval archaeological heritage of Croatia.* Zagreb, 2006.
- ŠALKOVSKY, P. 2007 – Problematika pravokutnih i elipsoidnih zemunica kod Slavena. Problém obdážnikovitých a ovalných zemnic u Slovanov. *Prilozi*, 24/2007: 301–307.
- VINSKI, Z. 1960 – Ranosrednjovjekovni arheološki nalazi u Zagrebu i u njegovoj okolici ŠEarly medieval archaeological finds from Zagreb and its surroundings. *ISNZ*, 2, 1960: 47–65.

SUMMARY

RESEARCH AT THE ARCHAEOLOGICAL SITE OF BUZIN IN 2008:

GENERAL SURVEY

The salvage excavations in Buzin covered an area of 4000 m² and resulted in the discovery of 26 pits and one oven which can undoubtedly be dated in the early medieval period. The archaeological material is far from being spectacular but its relative diversity enables us to date the site quite accurately and the dating was further corroborated with 16 C14 analyses. Therefore, we can state that most of the features are refuse pits containing material belonging to a chronological frame from the late 7th till the end of the 9th century AD. It must be remembered that only a small percentage of finds and refuse pits can be dated to a somewhat earlier time period, i.e. the 5th and 6th century AD. Only some of the pits might have belonged to habitation structures and it would seem that only the periphery of the settlement has been excavated, i.e. the area where most of the garbage and organic waste was buried. At present it is not possible to define where the centre of the settlement might have been, but it could not have been very far away since it is rather unlikely that the inhabitants buried their waste far from their houses, even more so since there is no doubt that some dwelling or working structures have been found there. Since the area surrounding the archaeological site has been urbanized for decades, we can presume that archaeological remains were destroyed in the recent past but no one took notice of that. Nevertheless, one can hope that future excavations on that spot might reveal more early medieval finds which could shed more light on that early Slavic settlement.

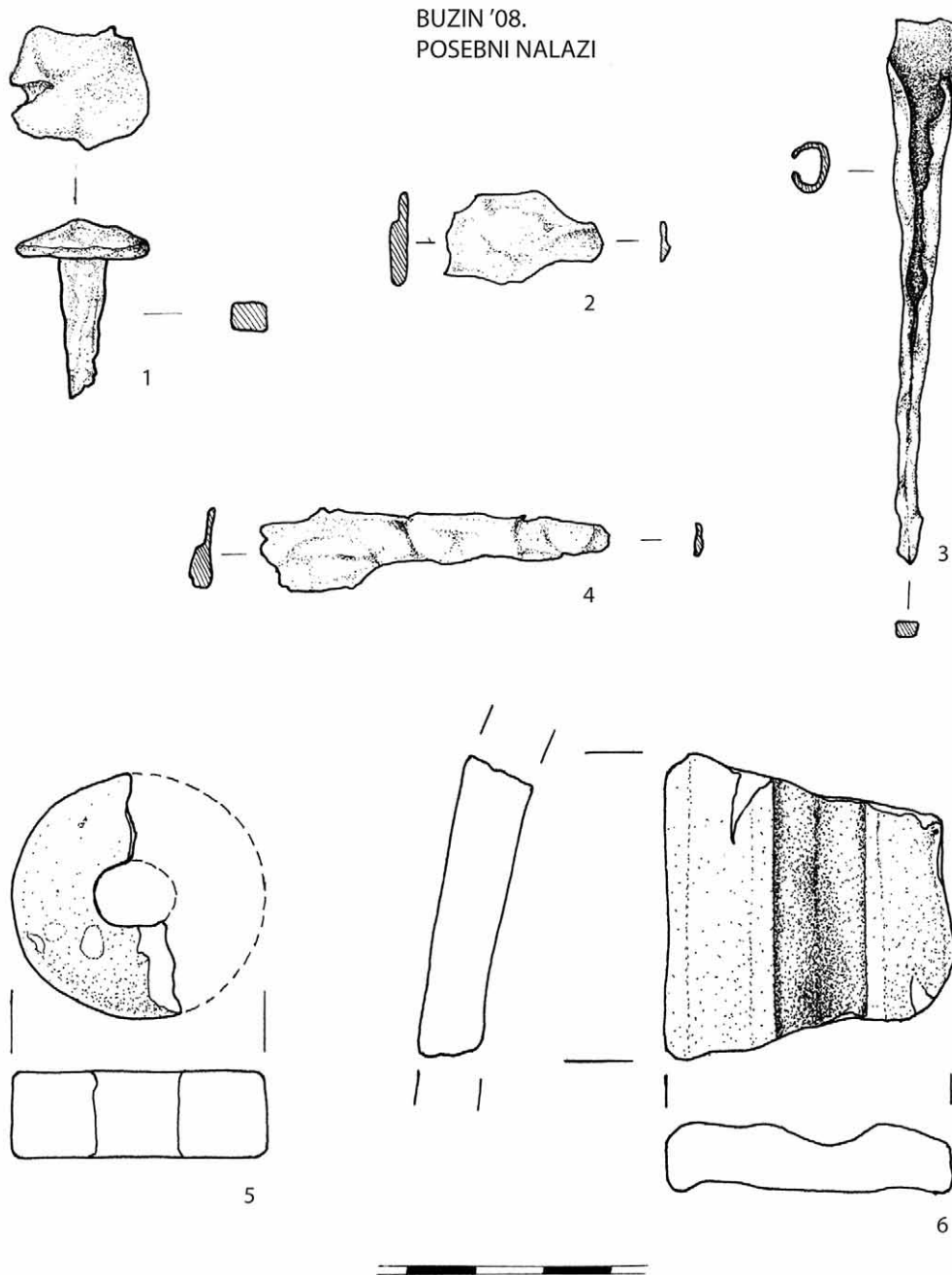

Tabla 1
Plate 1